

P. M.

Suomen Pankin aseman vahvistamiseksi otetusta valtiolainasta.

(Laadittu Suomen Pankin Johtokunnan toimesta).

1. Asian alkuvaiheet.

Kysymys maan rahaolojen parantamisesta valtion toimenpiteillä tuli ensi kerran esille keväällä 1917. Pankkivaltuusmiesten silloinen aloite tarkoitti etusijassa nopeasti kasvavan setelistön vähentämistä ja vain syrjäisempänä tarkoituksiperänä esiintyi keskuspankin aseman vahvistaminen. Saatuaan Suomen Pankin johtokunnalta suunnitelmaa puoltavan lausunnon, pankkivaltuusmiehet kirjelmällä 1 päivältä kesäkuuta ehdottivat silloiselle senaatille, että valtio ottaisi 200 milj. markan suuruisen lainan, josta saadut varat käytettäisiin Suomen Pankin liikkeessä olevan setelistön vähentämiseksi, mitä pankkivaltuusmiehet setelirahan arvon alenemisen estämiseksi pitivät välttämättömänä. Kirjelmässä lausuttiin m. m.: „Vaikkaakaan ei liene mahdollista ratkaisevasti saada parannusta nykyiseen asiantilaan ennen sodan päättymistä, olisi hintatason vakaannuttamiseksi ja luottamuksen säilyttämiseksi setelirahaan jo nyt osittaisesti toimittava edellämainittujen näkökohtain mukaisesti. Pankkivaltuusmiesten mielestä jo valtion oma etu vaa-

tii, että valtio tässä kohden tukee Suomen Pankkia, joka voisi tapahtua siten, että valtio ottaisi suurehkon kotimaisen lainan, johon maassa olevain vapaiden varain runsaus näyttää antavan mahdollisuuksia, sekä luovuttaisi täten saamansa varat Suomen Pankille, joiden vastineeksi valtio saisi venäläisiä valuuttaobligatsioneja.”

Yhtyen pankkivaltuusmiesten aloitteeseen hallitus antoi asiasta eduskunnalle esityksen. (Vuoden 1917 edelliset valtiopäivät, hallituksen esitys n:o 14). Selostettuaan Suomen Pankin setelimäärän kasvua sekä välttämättömyyttä vähentää setelimäärää, hallitus esityksessään lausui m. m.: „Tätä tarkoittavana toimenpiteenä tulee huomioon erityisen kotimaisen lainan ottaminen Suomen valtion nimeen ja vastuulla, josta lainasta saamallaan varoilla valtio ostaisi Suomen Pankilta esimerkiksi venäläisiä valuuttaobligatsioneja ja ostohintaa suorittaessaan siis vastaavasti vähentäisi Pankin setelistön määrää”.

Lainan suhteesta valtion tulo- ja menoarvioon hallitus lausui: „Kun tämä laina ei tulisi lisäämään valtion käytettävissä olevia varoja, ei näytä olevan aihetta

ottaa sitä minkään budjetissa näkyvän rahaston laskuun, koska muutoin täytyisi huomata siitä saatavat 200 miljoonaa markkaa budjetissa tulona ja myös vastaavat Suomen Pankille annettavat 200 miljoonaa markkaa ylimääräisenä valtiomenona, ja tällaisen merkinnän kautta budjetin loppusummat vain tulisivat aiheettomasti suurennetuiksi. Asianmukaisinta olisi siis käytellä puheenaolevaa lainaa ja sen vuotuisia kuole- ja korkomaksuja budjetin ulkopuolella erityisenä rahastona.”

Esittämillään perusteilla hallitus ehdotti,

„että eduskunta päättäisi valtuuttaa hallituksen ottamaan Suomen valtion nimeen ja vastuulla 200,000,000 markan suuruisen kuoleuslainan enintään 50 vuoden maksuajalle ja 5 prosentin vuotuisella korolla, käytettäväksi Suomen Pankin aseman vahvistamiseksi tavalla, josta hallitus, sovittuaan asiasta Suomen Pankin hallinnon kanssa, tarkemmin määrää.”

Kuten edellisestä selviää, oli esityksenkin lähtökohtana rahapoliittinen tarkoitusperä, jonka saavuttamiseksi hallitus katsoi asianmukaiseksi avustaa Suomen Pankkia. Samalla oli hallitus kuitenkin valmis melkoiseen uhraukseen myös Suomen Pankin aseman vahvistamiseksi. Kun valtio kotimaisesta lainasta saadulla käteisillä varoilla ostaisi Suomen Pankilta venäläisiä, tosin Suomen markankin määräisiä valuuttasitoumuksia, joiden arvo jo vuonna 1917 oli katsottava epävarmaksi, olisi Pankki vapautunut tästä sijoituksestaan samalla kuin sen velkana oleva setelistö olisi vähentynyt. Valtion suoritettavaksi taas olisi jäänyt kotimaisen lainan korko ja kuoleus, joita vastaan se olisi tulonaan saanut venäläisten valuuttasitoumusten tuottaman koron. Hallituksen esitys ei sisällä mitään viittaustakaan siihen, että Suomen

Pankin olisi itse suoritettava lainan korkojen ja kuoleuksen aiheuttamat menot.

Esityksestä antamassaan mietinnössä, joka on päivätty 14 päivälle heinäkuuta, valtiovarainvaliokunta pääasiassa kannatti hallituksen esitystä. Kirjanpitotavasta valiokunta lausui:

„Laina ja sen yhteydessä oleva rahan suoritus Suomen Pankin kanssa tilitettäisiin, kuten hallituksen esityksessäkin on ehdotettu, budjetin ulkopuolella, mutta valiokunnan mielestä sen vuotuismaksut ja korkotulot olisi sopivimmin huomattava rahasäännössä, koska edelliset tulevat edustamaan vakinaista valtion menoa, ja lainasta koituvat tulot vakinaista valtiotuloa.”

Ilmeistä lienee, että valtion tulolla tässä on tarkoitettu Suomen Pankin luovutettavain, esimerkkinä mainittujen venäläisten valuuttasitoumusten korkoa tai sen muun valtiolle annettavan vastineen tuottoa, josta hallituksen ja Suomen Pankin välillä sovittaisiin.

Tässä yhteydessä huomautettakoon, että jo varemmin, kesäkuun 7 päivänä päivätyssä mietinnössään, joka koski Suomen Pankille ruplakurssista aiheutuvia tappioita, pankkivaliokunta oli ilmoittanut yhtyvän pankkivaltuusmiesten ehdotukseen. Mietinnön perusteluista käy ilmi, että valiokunta oli tällöin pitänyt silmällä sekä valuutan arvon alenemisen estämistä, että Suomen Pankin jo jossain määrin horjutetun aseman vahvistamista. (Vuoden 1917 edelliset valtiopäivät, pankkivaliokunnan mietintö n:o 4 a, siv. 10).

Asia ei ehtinyt tulla loppuun käsiteltyksi ennen eduskunnan hajoitusta. Tämän johdosta pankkivaltuusmiehet 23 päivänä marraskuuta 1917 lähettämässään kirjelmässä huomauttivat senaatille, että valtiolainan ottaminen mainittuun tarkoitukseen sen jälkeen kuin ehdotus siitä edellisellä kerralla tehtiin,

oli etenkin setelimäärän jatkuvan kasvamisen vuoksi käynyt yhä välttämättömämmäksi, joten pankkivaltuusmiehet katsoivat asiakseen pyytää senaattia ryhtymään sellaisiin toimenpiteisiin, että kysymys niin pian kuin suinkin mahdollista tulisi ratkaistuksi.

Tämän johdosta hallitus antoi asiasta uuden, joulukuun 15 päivänä päivätyt esityksen eduskunnalle (Vuoden 1917 toiset valtiopäivät, hallituksen esitys n:o 25). Esitys oli pääasiassa edellisen asiasta annetun mukainen. Lainan käsitteystä valtion tulo- ja menoarviossa sanottiin esityksessä sanasta sanaan samaa kuin aikaisemmassa esityksessä.

Esityksen käsittelyn eduskunnassa katkaisi kapina jo ennenkuin valtiovainvaliokunta oli ehtinyt antaa asiasta lausuntoa.

2. Lainasuunnitelman toteuttaminen.

Kun eduskunta kesällä 1918 kokoontui jatkamaan työtään, oli Suomen Pankin asema huomattavasti muuttunut. Ruplavaluuttain arvo oli yhä alentunut. Suomen markkanin määräiset Venäjän valtakunnan valuuttasitoumukset olivat käyneet varsin epävarmoiksi Neuvostotasavallan tunnetun kannan vuoksi Venäjän ulkomaisiin velkoihin nähden. Sitäpaitsi Suomen Pankki oli kapinan johdosta kärsinyt vahinkoja toista sataa miljoonaa markkaa. Näissä oloissa pankkivaltuusmiehet kirjelmällä kesäkuun 18 päivästä 1918 pyysivät hallitusta antamaan laina-asiassa uuden esityksen, jossa lainamäärä olisi korotettu 350 milj. markkaan. Lainasta olisi 150 milj. markkaa ollut käytettävä kapinavahinkojen poistamiseen ja loput entisen suunnitelman mukaan venäläisten sitoumusten ostoon Suomen Pankilta. Pankkivaltuus-

miesten ehdotuksen johdosta hallitus, peruuttaen edellisen esityksensä, antoi asiasta eduskunnalle uuden, heinäkuun 3 päivänä päivätyt esityksen (Vuoden 1917 toiset valtiopäivät, hallituksen esitys n:o 75).

Selostettuaan Suomen Pankin asemaa hallitus esityksessään lausuu tilanteen osoittautuvan sellaiseksi, että „voimakas avustus valtion puolelta näyttää tarpeen vaatimalta”. Tämän avustuksen antamiseksi hallitus ehdotti, että eduskunta päättäisi valtuuttaa hallituksen:

„1) antamaan Suomen valtion nimessä ja vastuulla 350,000,000 markan arvosta obligatsioneja, joiden korko on 4½ % ja vuotuismaksu 6 % ja jotka samoin kuin niihin kuuluvat kupongit ovat vapaat nykyisistä ja vast'edes säädetävistä veroista ja maksuista;

2) asettamaan mainitusta obligatsionimäärästä enintään 150,000,000 markan arvosta obligatsioneja myöskin ulkomaan rahalle; sekä

3) luovuttamaan 1:ssä ja 2:ssa kohdassa mainitut obligatsioonit Suomen Pankille niillä ehdoilla, kuin hallitus tarkemmin määrää.”

Mitä laatua ne ehdot olisivat, joihin 3) kohdassa viitataan, käy ilmi seuraavasta kohdasta esityksen perusteluissa:

„Näitä obligatsioneja ei Pankki saisi ilman hallituksen lupaa myydä muille pankeille, laitoksille tai yksityisille. Kohtuullisena on myöskin pidettävä, että Suomen Pankki, samalla kuin se valtiolta saa puheenalaiset obligatsioonit, velvoitetaan, ilman eduskunnan erityistä päätöstä, siirtämään voittovaroistaan valtorahastoon niin suuren osan kuin tarvitaan puheenaolevien obligatsioonien vuotuismaksuihin, jotavastoin jäännös voittovaroista on käytettävä pankin omien rahastojen vahvistamiseen.”

Tässä siis ensi kerran esitetään ehdotus, että Suomen Pankki velvoitettaisiin

itse huolehtimaan avustukseksi annettavien obligatsioonien korosta ja kuoletuksesta. Mutta samalla tätä velvoitusta pidettiin, kuten edellisestä selviää, siksi suurena rasituksena, että vastapainoksi sille Suomen Pankin voittovaroja ei tulisi muutoin käyttää valtiotarkoituksiin, vaan olisi ne käytettävä Suomen Pankin aseman vahvistamiseksi.

Edellisestä käy myös ilmi, ettei enää ollut tarkoituksena antaa Suomen Pankille, kuten varemmin oli suunniteltu, yleisöltä lainattua käteistä rahaa, vaan obligatsioneja, joiden myyntiin Suomen Pankki saisi ryhtyä vain sikäli kuin tämä myynti ei häiritisi valtion varsinaisten lainain sijoitusta. Tämä ehdotus vähensi Suomen Pankille annettavan avustuksen tehokkuutta ja merkitsi samalla, sikäli kuin Suomen Pankki itse suoritti vuotuismaksut, valtion tosiasiallisen uhrauksen supistamista obligatsioonien painatuskustannuksiin.

Esityksestä antamassaan heinäkuun 11 päivänä 1918 päivätyssä mietinnössään valtiovarainvaliokunta (Vuoden 1917 toiset valtiopäivät, valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 20) yhtyi hallituksen esitykseen muuten paitsi, että se ehdotti eduskunnan päätöksellä määrättäväksi ne ehdot, joilla obligatsioonit Suomen Pankille annettaisiin. Lainaa koskevain ponsien 1) ja 2) kohdan valiokunta ehdotti hyväksyttäväksi hallituksen esityksen mukaisesti, mutta 3) kohdalle valiokunta ehdotti annettavaksi seuraavan muodon:

„3) luovuttamaan 1) ja 2) kohdassa mainitut obligatsioonit Suomen Pankille ehdolla, että Pankilla on lupa myydä niitä muille pankeille, laitoksille tai yksityisille ainoastaan sovittuaan siitä hallituksen kanssa, ja että Pankin voittovaroista niin suuri osa kuin tarvitaan puheenaolevien obligatsioonien vuotuis-

maksuihin, ilman eduskunnan erityistä päätöstä siirretään valtiolle.”

Suomen Pankin voittovarojen käyttämisestä obligatsioonien vuotuismaksuihin valiokunta perusteluissa lausui:

„Esityksestä käy ilmi, että niihin ehtoihin, joilla hallituksen mielestä nyt annettavat obligatsioonit luovutettaisiin Suomen Pankille, pitäisi, edellä kosketellun lisäksi, kuulua määräys, että Suomen Pankin voittovarot, ilman eduskunnan erityistä päätöstä, ovat siirrettävät valtiolle niin suurelta osalta, kuin tarvitaan näiden obligatsioonien korkoon ja kuoletukseen, kun taas jäännös voittovaroista olisi käytettävä Pankin omien varojen lisäämiseen. Viimeksimainitussa suhteessa ei liene tarvetta eikä sovelias-takaan edeltäkin tehdä päätöstä. Sitä vastoin ei valiokunnan mielestä ole es-tettä, että tässä yhteydessä määrätään ehdotettu siirto Suomen Pankin voitto-varoista valtiolle tehtäväksi”.

Mikä valiokunnan kanta oli hallituksen siihen mielipiteeseen nähden, että korvaukseksi Suomen Pankin velvoittamisesta itse suorittaa lainan vuotuismaksut, Pankki saisi käyttää itse muun osan voittovaroistaan, ei selvästi käy ilmi. Mutta näyttää siltä, kuin valiokunta olisi katsonut itsestään selväksi, että, katsoen Suomen Pankin vaikeaan asemaan, sen voittovarot olisi käytettävä Pankin vahvistamiseksi, mutta että muodollisista syistä tätä ei ollut edeltäkin päätettävä.

Lainapäätöksen hyväksyi eduskunta valtiovarainvaliokunnan ehdottamassa muodossa 17 päivänä heinäkuuta 1918, mikä päätös sai asianomaisen vahvistuksen ja julaiistiin asetuskokoelmassa syyskuun 10 päivänä. Lainaa koskevia lähempiä määräyksiä ei kuitenkaan annettu eikä siis obligatsionejakaan painettu, vaan korvattiin ne toistaiseksi Suomen Pankille annetulla todistuksella.

3. Lainaa koskevien määräysten muuttaminen.

Kuten edellisestä selviää, ei puheenaoleva avustussuunnitelma merkinnyt valtiolle mitään rahallista uhrausta. Suomen Pankille oli avustuksen merkitys myöskin vain kirjanpidollista laatua: saadut obligatsioonit täyttivät Suomen Pankin bilanssissa osan sitä aukkoa, joka ruplavaluuttain ja Venäjän valtakunnan valuuttasitoumusten arvon alennuksen sekä kapinavahinkojen kautta Suomen Pankin varoissa oli syntynyt. Jotta puheenaolevassa muodossa Suomen Pankille annettu avustus olisi toisiasiallisesti vahvistanut Pankin asemaa, olisi obligatsioonit pitänyt luovuttaa Pankille ilman velvoitusta itse suorittaa korot ja kuoletusmaksut, jotapaitsi lainaehtojen olisi koron y. m. suhteen pitänyt olla sellaisia, että olisi ollut mahdollisuus sijoittaa obligatsioneja yleisölle.

Saadakseen aikaan parannusta tässä suhteessa, pankkivaltuusmiehet Suomen Pankin johtokunnan aloitteesta esittivät kirjelmällä tammikuun 20 päivältä 1919 valtioneuvostolle, että eduskunnalle annettaisiin esitys lainaehtojen muuttamisesta. Paitsi obligatsioonien asettamista yksinomaan Suomen rahalle ja niiden korkomäärän korottamista, pankkivaltuusmiesten ehdotus tarkoitti sen määräyksen kumoamista, jonka mukaan lainan vuotuismaksuja vastaava määrä Suomen Pankin voittovaroja on valtiolle vuosittain siirrettävä.

Antaessaan asiasta esityksen, joka on päivätty 8 päivänä helmikuuta 1919 (Vuoden 1918 valtiopäivät, hallituksen esitys n:o 43) hallitus pääasiassa yhtyi pankkivaltuusmiesten esitykseen, mutta tahtoi pidättää hallitukselle vallan päättää koska muutettu järjestely astuisi voimaan.

Hallitus lausui esityksensä perusteissa seuraavaa:

„Pankkivaltuusmiehet ovat edelleen esittäneet, että määräys, jonka mukaan Pankin on ilman eduskunnan erityistä päätöstä siirrettävä voittovaroistaan niin suuri osa valtiolle, kuin tarvitaan lainan vuotuismaksuihin, kumottaisiin, ja valtio ottaisi lopullisesti niistä vastataksensa. Vaikka tämän ehdotuksen toteuttaminen tietää valtion suurta rasittamista, katsoo hallitus voivansa kannattaa ehdotusta siinä muodossa, että hallitukselle olisi annettava oikeus suostua ehdotukseen, kun hallitus katsoo sen mahdolliseksi”.

Näillä perusteilla hallitus ehdotti lainaehtoja m. m. siten muutettavaksi,

„että hallitus oikeutetaan, kun mahdolliseksi näkee, luovuttamaan puheenalaiset obligatsioonit täydellä omistusoikeudella Suomen Pankille”.

Valtiovarainvaliokunta asettui kuitenkin asiassa toiselle kannalle. (Vuoden 1918 valtiopäivät, valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 18). Mietinnössään lausui nim. valiokunta:

„Siinä kirjelmässä, joka on aiheuttanut hallituksen esityksen, ovat pankkivaltuusmiehet muun muassa ehdottaneet nyt määrättäväksi, ettei Suomen Pankin voittovaroja tarvittaisi käyttää puheenaolevien obligatsioonien vuotuismaksuihin. Esityksessä kannatetaan tätä ehdotusta sikäli, että hallitukselle olisi annettava oikeus suostua siihen, kun näkee sen mahdolliseksi.

Valiokunnan mielestä pankkivaltuusmiesten mainittu ehdotus voitaisiin ilman enempiä ehtoja hyväksyä. Yleisen edun kannalta ei sillä seikalla ole suurta merkitystä, jäävätkö nämä vuotuismaksut Suomen Pankin vai valtion rasitukseksi. Sen puolesta, että valtio niistä vastaa, voidaan kuitenkin esittää,

ettei olisi suotavaa järjestää tätä asiaa tavalla, josta voisi olla seurauksena, ettei Suomen Pankin liike vuosikausiin eteenpäin näyttäisi tuottaneen mitään voittoa.

Muissa kohdin valiokunnalla ei ole asiallista muistutettavaa esitystä vastaan.”

Tämän kannan mukaisesti valiokunnan ehdotuksessa eduskunnan päätökseksi on jätetty pois hallituksen esityksen ponsien edellä jäljennetty kohta, joka koskee obligatsioonien luovuttamista Suomen Pankille täydellä omistusoikeudella vasta sitten kun hallitus sen mahdolliseksi näkee. Valiokunnan ehdotus eduskunnan päätökseksi sisälsi vain seuraavaa:

„että eduskunta, muuttaen 17 päivänä heinäkuuta 1918 asiasta tekemäänsä päätöstä, valtuuttaisi hallituksen, Suomen Pankin aseman vahvistamiseksi,

1) antamaan Suomen valtion nimessä ja vastuulla 350,000,000 markan arvosta Suomen rahan määräisiä obligatsioneja, joiden korko voidaan määrätä aina 6 %:iin ja vuotuismaksu $6\frac{1}{2}$ %:iin, jotka kuponkeineen ovat vapaat obligatsioneista ja kupongeista suoritettavista veroista ja maksuista, ja jotka valtio viiden vuoden kuluttua on oikeutettu konverttaamaan; sekä

2) luovuttamaan nämä obligatsioonit Suomen Pankille ehdolla, että Pankilla on lupa myydä niitä muille pankeille, laitoksille tai yksityisille ainoastaan sovittuaan siitä hallituksen kanssa.”

Tämän valiokunnan ehdotuksen eduskunta 25 päivänä helmikuuta 1919 sellaisenaan hyväksyi. Tällä päätöksellään eduskunta siis kumosi sen lainaehdotuksen siihen asti sisältyneen määräyksen, jonka mukaan Suomen Pankin voittovaroista oli vuotuismaksuja vastaava määrä ilman eduskunnan erityistä

päätöstä siirrettävä valtiolle. Että päätöksestä jätettiin pois sanat „täydellä omistusoikeudella”, johtui luonnollisesti yksistään siitä, ettei näitä sanoja pidetty täysin oikeina, kun obligatsioonien myynti jäisi erikseen tehtävän sopimuksen varaan.

Eduskunnan muutettu päätös sai asianomaisen vahvistuksen marraskuun 14 päivänä 1919. Kuoletussuunnitelman mukaan oli korkoa puheenaolevista obligatsioneista maksettava ensi kerran vuonna 1920.

Eduskunnan edellä selostettu muutettu päätös ei luonnollisestikaan kumonnut Suomen Pankin ohjesäännön 5 §:ään sisältyvää määräystä, jonka mukaan eduskunnalla on oikeus käyttää yleisiinvaltiotarkoituksiin mitä Suomen Pankin voitovaroista jää yli, sittenkuin siirrot rahastoihin ohjesäännön mukaisesti on tehty. Näin ollen valtiolla siis eduskunnan joka kertaisella päätöksellä oli mahdollisuus edelleen suorittaa puheenaolevien obligatsioonien vuotuismaksut Suomen Pankin voitosta otetuilla varoilla. Tätä mahdollisuutta onkin eduskunta käyttänyt hyväkseen vuosina 1920—1922. Suomen Pankin voittovaroista on eduskunta mainittuina vuosina ottanut puheenaolevain obligatsioonien korkoa vastaavan määrän. Täten valtio ei tähän saakka ole uhrannut mitään varoja Suomen Pankin aseman tukemiseksi. Päinvastoin on Suomen Pankki tukenut rahallisesti valtiota paitsi lainoilla myöskin sen kautta että eduskunta vuosina 1920—1921 on, paitsi edellämainittuihin korkoihin, eri valtiotarkoituksiin käyttänyt Suomen Pankin voittovaroja yhteensä 28,4 milj. markkaa. Hallituksen v. 1918 lausuma käsitys, että Suomen Pankin voittovaroja ei olisi yleisiin valtiotarkoituksiin käytettävä, ei siis ole toteutunut.

4. Suomen Pankin voittovarojen käyttäminen vuoden 1923 tulo- ja menoarvion järjestelyyn.

Kirjelmällä viime lokakuun 23 päivältä pankkivaltuusmiehet ovat pyytäneet pankkivaliokunnan toimenpidettä siihen, ettei Suomen Pankin voittovaroja käytettäisi vuoden 1923 tulo- ja menoarvion järjestelyyn. Tätä esitystään pankkivaltuusmiehet perustelivat seuraavasti:

„Hallituksen ehdotukseen valtion tulo- ja menoarvioksi vuodelle 1923 on otettu ylimääräisenä tulona 22,750,000 markkaa Suomen Pankin voittovaroja eli sama määrä, mikä valtion on Suomen Pankille suoritettava vuotuismaksuna niistä obligatioista, määrältään 350 miljoonaa markkaa, jotka valtio on antanut Suomen Pankille sen aseman vahvistamiseksi. Tulo- ja menoarvioehdotuksesta ei, enempää kuin siihen liittyvästä selonteosta, käy ilmi onko tarkoitus ottaa mainittu summa Suomen Pankin käyttämättömistä voittovaroista vai kuluvan vuoden otaksutusta voitosta. Kummasakaan tapauksessa ei tätä siirtoa nyt olisi tehtävä.

Mitä tulee kuluvalta vuodelta odotetun voiton käyttämiseen ehdotetulla tavalla, ovat pankkivaltuusmiehet jo viime vuoden lokakuun 7 päivänä lähettämässään kirjelmässä pankkivaliokunnalle lausuneet, että sellaista menettelytapaa, joka tietää päätöksen tekemistä Pankin vuosivoiton käyttämisestä, ennenkuin tilikausi on kulunut umpeen, tilinpäätös tehty ja vuosivoiton olemassaolo ja määrä todettu, on pidettävä sekä muodottomana että asiallisesti vääränä. Tällä kertaa olisi sitä tärkeämpää luopua tällaisesta menettelystä, kun, kuten alempana esitetään, on epä tietoista, missä määrin Suomen Pankin tilinpäätös kuluvalta vuodelta saattaa osottaa voittoa.

Mutta ehdotettua siirtoa valtion rahastoon ei olisi tehtävä myöskään viime vuodelta jäljellä olevista Suomen Pankin voittovaroista.

Pankkivaltuusmiehet ovat jo vuodelta 1921 antamassaan kertomuksessa ehdottaneet, että nämä varat, 48,984,257 markkaa 27 penniä, varattaisiin käytettäväksi pankkivaltuusmiesten harkinnan mukaan Suomen markan arvon vakiinnuttamiseen. Olisi mitä tärkeintä, että tämä ehdotus, jota eduskunta ei vielä ole käsitellyt, hyväksytään. Sen lisäksi, mitä pankkivaltuusmiehet aikaisemmin ovat ehdotuksen perustelemiseksi esittäneet, lienee syytä tässä yhteydessä vielä huomauttaa seuraavista seikoista.

Voidakseen suorittaa tehtävänsä, jona ohjesäännön mukaan ennen kaikkea on maan rahaolojen pitäminen vakavalla ja turvallisella kannalla, tulee Suomen Pankilla olla riittävä varasto ulkomaisia valuuttoja, joilla Pankki saattaa, sittenkin muut vakaan raha-arvon edellytykset on saavutettu, estää ne vaihtelut Suomen rahan kurssissa, jotka tilapäiset häiriöt ulkomaan valuutan kysynnän ja tarjonnan välisessä suhteessa muuten saattavat tuottaa. Tarpeellisen valuuttavaraston hankkimiseksi Suomen Pankille eduskunta viime keväänä valtuutti hallituksen ottamaan ulkomaisen valtiolainan. Kun hallitus ei kuitenkaan katsonut mahdolliseksi ottaa lainaa niillä ehdoilla, joilla se viime heinäkuussa tarjottiin, ei tätä tietä valuuttavarastoa saatu. Tänä syksynä sitävastoin on ulkomaankaupпамme vientiylijäämä tehnyt mahdolliseksi Suomen Pankille kerätä valuuttavarastoa ostamalla vientivaluuttoja. Vientiylijäämä ja muustakin syystä lisääntynyt valuutan tarjonta on kuitenkin samalla viikko viikolta alentanut ulkomaisten valuuttain kurssuja. Jotta Suomen raha voisi saavuttaa vakaan ulkomaisen arvon, onkin ulkomaan va-

luuttain kurssien alentuminen ollut välttämätöntä. Muuten ei olisi, kun Suomen raha on ollut ulkomailla aliarvioitua, tasapainoa voitu saavuttaa vähemmällä kuin uudella inflatiolla kaikkine turmiollisine vaikutuksineen. Mutta seurausena Suomen rahan kurssin noususta on ollut, että Suomen Pankin on täytynyt koota valuuttavarastonsa maksamalla korkeampia hintoja kuin mihin se voidaan tilinpäätöksessä kirjoihin merkitä.

Edellä on koetettu osottaa, että yleinen etu, jota Suomen Pankin tulee palvella — tässä tapauksessa Suomen rahan arvon vakiinnuttamista varten välttämättömän valuuttavaraston kerääminen silloin kun tähän on ollut tilaisuus, jonka uudistumisesta samassa laajuudessa ei voi olla takeita — on vaatinut Suomen Pankkia ottamaan kestääkseen tästä johtuvat tappiot. Sillä ei voisi olla oikein, että Suomen Pankki missään toiminnassaan omien yksityistaloudellisten etujensa vuoksi syrjäyttäisi yleisen edun vaatimukset.

Puheenaolevien tappioiden peittämiseen täytyy Suomen Pankin omistaa tarpeelliset varat. Tämän vuoksi on katsottava välttämättömäksi, että Pankin viime vuodelta vielä käyttämättä olevat voittovarot, pankkivaltuusmiesten edellämainitun ehdotuksen mukaisesti, jätetään Pankin haltuun.

Mutta jos tämä ehdotus hyväksytäänkin, jää kuitenkin epätietoiseksi, missä määrin Suomen Pankin liike kuluvalta vuodelta tulee antamaan voittoa. On nim. vielä huomattava, että Pankki ei ole katsonut voivansa vaatia valtiolta korvausta koko siitä määrästä, mihin Venäjän valtakunnanrahaston velkasi-toumukset (n. s. valuuttaobligatiot) ovat Pankin kirjoihin merkityt, vaan on näistä jätetty Pankin voittoa vastaan

poistettavaksi 19,941,271 markkaa 86 penniä.”

Lopuksi pankkivaltuusmiehet viittaa-vat edellä selostettuun eduskunnan päätökseen 25 päivästä helmikuuta 1919, huomauttaen, että siitä käy ilmi, ettei tarkoitettu jättää Suomen Pankkia aina-kaan yleensä vaille todellista suoritusta sen tukemiseksi annettujen obligatsioonien vuotuismaksuista.

Yhtyen pankkivaltuusmiesten käsitykseen pankkivaliokunta, antaessaan valtiovarainvaliokunnalle sen pyytämän lausunnon Suomen Pankin voittovarojen käyttämisestä vuoden 1923 tulo- ja menoarvion järjestelyyn, ilmoitti, ettei valiokunta ole katsonut mahdolliseksi puoltaa Suomen Pankin voittovarojen käyttämistä edellämainittuun tarkoitukseen.

Vastoin sitä, mitä ne eduskunnan elimet, joiden lähinnä on valvottava Suomen Pankin hallintoa, pankkivaltuusmiehet ja pankkivaliokunta, ovat katsoneet tarpeelliseksi, eli että Suomen Pankki saisi valtiolta todellisena suorituksena ylempänä mainittujen obligatsioonien vuotuismaksut, on valtiovarainvaliokunta viime marraskuun 30 päivänä antamassaan mietinnössä hallituksen tulo- ja menoarvioesityksestä (Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 8) ehdottanut, että vuotuismaksua vastaava määrä, 22,750,000 markkaa, otettaisiin ylimääräisenä tulona Suomen Pankin voittovaroista.

5. Valtiovarainvaliokunnan erehdyttävä selostus lainaa koskevista määräyksistä.

Lisäksi valtiovarainvaliokunta mietinnössään (siv. 57—58) lausuu sen mieltä, että „Suomen Pankki ei ole vapautunut velvollisuudestaan vastata sille luovutettujen obligatsioonien korosta

ja kuoletuksesta". Esitettyään tämän, valiokunta jatkaa:

„Koska kuitenkin on esitetty se mielipide, että valtio olisi velvollinen suorittamaan Pankille vuotuiset korot ja kuoletukset näistä obligatsioneista ja kun tähän on saatu tukea siitä tavasta, jota on noudatettu kysymyksessä olevien obligatsioonien vuotuismaksujen ja niiden korvaukseksi merkityn ylimääräisen tulo- ja menoarvioon, on valiokunnan mielestä oikeinta, että merkintä ylimääräisessä tuloarviossa muutetaan sellaiseksi, että siitä käy selvästi ilmi Suomen Pankin olevan velvollisen vastaamaan tässä tarkoitetuista vuotuismaksuista”.

Väitetään että Suomen Pankki ei ole vapautunut velvollisuudesta vastata sille luovutettujen obligatsioonien korosta ja kuoletuksesta valiokunta perustelee seuraavasti:

Selostettuaan edellä jäljennettyä eduskunnan päätöstä 17 päivältä heinäkuuta 1918, valiokunta jatkaa:

„Helmikuun 8 päivänä 1919 eduskunnalle antamassaan esityksessä hallitus ehdotti, että eduskunta muuttamalla edellä mainittua päätöstä oikeuttaisi hallituksen määräämään mainittujen obligatsioonien koron enintään 6 %:ksi ja vuotuismaksun 6 1/2 %:ksi, sekä luovuttamaan, kun se havaittaisiin mahdolliseksi, puheenalaiset obligatsioonit täydellä omistusoikeudella Suomen Pankille. Eduskunta hyväksyi sanotun helmikuun 25 päivänä mainitun esityksen, mikäli koski korkoa ja vuotuismaksua, mutta ei suostunut luovuttamaan obligatsioneja pankille täydellä omistusoikeudella, vaan uudisti ennen hallitukselle antamansa valtuuden luovuttaa ne Suomen Pankille aikaisemmin mainitulla ehdolla niiden myymiseen nähden. Tämä päätös on edelleen voimassa, joten siis Suomen Pankki ei ole vapautunut velvollisuu-

destaan vastata sille luovutettujen obligatsioonien korosta ja kuoletuksesta”.

Jo se mitä edellä puheenaolevasta muutospäätöksestä 25 päivältä helmikuuta 1919 on esitetty, osoittaa, että valtiovarainvaliokunnan nyt esittämä mielipide Suomen Pankin vastuuvollisuudesta on ilmeisesti väärä. Kun eduskunta mainitulla päätöksellään ilmoitti muuttaneensa aikaisemmin asettamiaan ehtoja, niin tämä merkitsi, että eduskunta oli viimeainittujen sijaan hyväksynyt uudet. Sen mukaisesti myös Tasavallan Presidentin marraskuun 14 päivänä 1919 antaman asetuksen esilauseessa nimenomaan kumottaan aikaisempi tätä avustusta koskeva Korkeimman vallan Haltijan päätös syyskuun 10 päivältä 1918. Kun uusiin määräyksiin ei sisältynyt mitään velvoitusta Suomen Pankille vastata puheenaolevien obligatsioonien koroista ja kuoletuksesta, on selvää, että sellaista velvoitusta ei ole olemassa. Täysin selvästi käy tämä ilmi myös edelliselostetusta vuoden 1918 valtiopäiväin valtiovarainvaliokunnan mietinnöstä, jonka eduskunta perustelluineen hyväksyi. Tässä mietinnössään hän valiokunta lausui käsityksensä, että sellaista ehtoa, joka velvoittaisi Suomen Pankin itse huolehtimaan puheenaolevista vuotuismaksuista, ei lainaa koskeviin määräyksiin olisi otettava.

Suomen Pankin voittovaroja koskevassa mietinnössään kuluvan vuoden valtiopäiväin valtiovarainvaliokunta ei siis ainoastaan ole asiallisesti jättänyt huomioon ottamatta mitä Suomen Pankkia lähinnä ovat eduskunnan elimet ovat katsoneet yleisen edun vaativan, vaan sitäpaitsi on myös ilmeisen erheellisesti tulkinnut eduskunnan varempaa päätöstä.

Edellisestä johtuu, että valtiovarainvaliokunnan edellä selostettua ehdotusta

eduskunta ei voi hyväksyä ilman että se asianmukaisessa järjestyksessä kumoaa edellisen asiassa tekemänsä päätöksen. Tällainen päätös taas olisi varsin kohtalokas. Suomen Pankki tuskin voi pitää varojensa joukossa obligatsioneja, joiden korosta ja kuoletuksesta Pankki itse olisi vastuussa. Jollei siten tahdota vahingoittaa mitä tärkeimpiä yleisiä etuja, on

ainoa mahdollisuus menetellä, kuten tähänkin saakka, siten, että valtio vastaa kysymyksessä olevan lainan korkojen ja kuoletuksen suorituksesta, ja että Suomen Pankin voittovaroista, sikäli kun voittoa on ja sellainen toimenpide harmitaan yleisen edun mukaiseksi, vastaava määrä käytetään valtiotarkoituksiin.

P. M.

Om det till stärkande av Finlands Banks ställning upptagna statslånet.

(Uppgjord på föranstaltande av Direktionen för Finlands Bank).

1. Ärendets tidigare skeden.

Frågan om förbättrandet av penningförhållandena i landet genom åtgärder från statens sida framträdde första gången på våren 1917. Bankfullmäktiges dåvarande initiativ avsåg i främsta rummet minskande av den snabbt tillväxande sedelstocken och endast såsom ett mera avlägset syfte framträdde stärkandet av centralbankens ställning. Efter att av direktionen för Finlands Bank hava erhållit ett utlåtande, som förordade planen, föreslog bankfullmäktige i skrivelse av den 1 juni för den dåvarande senaten, att staten måtte upptaga ett lån om 200 milj. mark att användas till minskande av Finlands Banks utelöpande sedelstock, vilket bankfullmäktige ansågo nödvändigt till förhindrande av att sedelmyntets värde skulle sjunka. I skrivelsen uttalades bl. a.: „Ehuru det icke torde vara möjligt att på ett avgörande sätt åstadkomma förbättring i det nuvarande sakläget innan krigets slut, borde till stadgande av prisen och för bibehållande av förtroendet för sedelmyntet redan nu ovan-

nämnda synpunkter böra tjäna till ledning. Enligt Bankfullmäktiges mening kräver redan statens egen fördel, att staten i detta avseende stöder Finlands Bank, vilket kunde ske sålunda, att staten skulle upptaga ett större inhemskt lån, vartill den rikliga tillgången på disponibla medel i landet tyckes bereda möjlighet, samt till Finlands Bank, överlåta de sålunda erhållna medlen, för vilka staten i compensation skulle erhålla ryska statsobligationer”.

Med omfattande av bankfullmäktiges initiativ överlämnade regeringen i ärendet en proposition till lantdagen. (Förra lantdagen år 1917, regeringens proposition n:o 14). Efter att hava redogjort för tillväxten av Finlands Banks sedelmängd samt för nödvändigheten av att minska densamma, uttalade regeringen i propositionen bl. a.: „Såsom en åtgärd i sådant syfte kommer upptagandet i finska statens namn och på dess ansvar av ett särskilt inhemskt lån i betraktande. Med de genom lånet uppbörade medlen skulle staten av Finlands Bank t. ex. köpa ryska valutaobligationer och sålunda vid inköpspriset

erläggande i motsvarande grad minska Bankens sedelstock”.

Om lånets förhållande till statsförslaget uttalade regeringen: „Enär detta lån ej komme att öka statens disponibla medel, synes det ej vara anledning att upptaga detsamma å någon i budgeten synlig fonds konto, då det i annat fall bleve nödigt att i budgeten observera det därigenom erhållna beloppet, 200 miljoner mark, såsom inkomst och samtidigt såsom extraordinarie statsutgift ett motsvarande belopp av 200 miljoner mark, som komme att överlämnas åt Finlands Bank, samt budgetens slutsumma genom en sådan bokföring endast komme att omotiverat ökas. Sakenligast vore sålunda att behandla ifrågavarande lån och dess årliga amorterings- och räntebelopp såsom en särskild fond utom budgeten”.

På anförda grunder föreslog regeringen, „att Lantdagen ville besluta bemyndiga regeringen att i finska statens namn och på dess ansvar upptaga ett amorteringslån stort 200,000,000 mark med en återbetalningstid av högst 50 år och mot 5 procents årlig ränta att användas till förstärkande av Finlands Banks ställning, på sätt regeringen, efter därom med Finlands Banks förvaltning skedd överenskommelse, närmare bestämmer”.

Såsom av det ovanstående framgår, åsyftar även propositionen vinnande av stadga i penningväsendet, för vilket ändamål regeringen fann det sakenligt att understöda Finlands Bank. Därjämte var regeringen dock beredd till en avsevärd uppoffring jämväl för stärkande av Finlands Banks ställning. Då staten med de kontanta medel, som erhållits genom det inhemska lånet, av Finlands Bank skulle köpa ryska, visserligen också å finska mark lydande valutaförbindelser, vilkas värde sedan år 1917 måste anses

osäkert, hade Banken befriats från denna placering samtidigt som dess utelöpande sedelstock skulle minskats. Staten till last skulle således fallit ränta och amortering för det inhemska lånet, mot vilka den såsom inkomst skulle erhållit räntan för de ryska valutaförbindelserna. Regeringens proposition innehåller icke ens någon antydning därom, att Finlands Bank själv skulle erlagga de av lånets räntor och amortering förorsakade utgifterna.

I sitt med anledning av propositionen avgivna betänkande, som var dagtecknat den 14 juli, understödde statsutskottet i huvudsak regeringens proposition. Angående bokföringssättet uttalade utskottet:

„Lånet och den i samband härmed stående penningregleringen med Finlands Bank skulle, på sätt i regeringens proposition föreslås, behandlas utom budgeten, men enligt Utskottets uppfattning borde dess annuiteter och räntebelopp lämpligast observeras i budgeten, enär de förstnämnda komma att representera ordinarie statsutgift och de av lånet härflytande inkomsterna åter ordinarie statsinkomst.”

Uppenbart torde vara, att med statsinkomst här avsetts räntan å de såsom exempel anförda ryska valutaförbindelserna, vilka skulle överlätas av Finlands Bank, eller avkastningen av annan kompensation, som skulle överlämnas åt staten och varom överenskommelse skulle träffas mellan regeringen och Finlands Bank.

I detta sammanhang må framhållas, att bankutskottet redan tidigare, i ett den 7 juni dagtecknat betänkande angående Finlands Banks förluster på rubelkursen anmält, att utskottet omfattade bankfullmäktiges förslag. Av betänkandets motivering framgår, att utskottet härvid beaktat såväl förhindran-

det av valutavärdets nedgång som stärkandet av Finlands Banks redan i nägon mån rubbade ställning. (Förra lantdagen år 1917, bankutskottets betänkande n:o 4 a, sid. 10).

Ärendet hann icke bliva slutbehandlat före lantdagens upplösning. Med anledning härav framhöll bankfullmäktige i en den 23 november 1917 avlåten skrivelse för senaten, att upptagandet av ett statslån för omförmält ändamål, sedan förslaget därom föregående gång framställdes, främst till följd av sedelmängdens fortsatta tillväxt blivit allt mera nödvändigt, varför bankfullmäktige ansågo sig böra anhålla, att senaten måtte vidtaga sådana åtgärder, att frågan så snart som möjligt bleve avgjord.

Med anledning härav överlämnade regeringen i ärendet till lantdagen en ny, den 15 december dagtecknad proposition (Senare lantdagen år 1917, regeringens proposition n:o 25). Propositionen var i huvudsak överensstämmande med den föregående i ärendet avlätna. Angående lånets behandling i statsförslaget uttalades ordagrant detsamma som i den tidigare propositionen.

Behandlingen av propositionen i riksdagen avbröts genom upproret redan innan statsutskottet hunnit avgiva sitt utlåtande i ärendet.

2. Låneplanens förverkligande.

Då riksdagen under sommaren 1918 sammanträdde för att fortsätta sitt arbete, hade Finlands Banks ställning avsevärt förändrats. Rubelvalutornas värde hade ytterligare sjunkit. Jämväl ryska rikets å finskt mynt lydande valutaförbindelser hade blivit synnerligen osäkra till följd av Rådsrepublikens kända hållning med avseende å Ryss-

lands utländska skulder. Dessutom hade Finlands Bank med anledning av upproret lidit förluster till belopp av mera än etthundra miljoner mark. Under dessa förhållanden anhöllo bankfullmäktige i skrivelse av den 18 juni 1918, att regeringen i lånefrågan måtte avlåta en ny proposition, vari lånebeloppet skulle höjas till 350 milj. mark. Av lånet borde 150 milj. mark användas till avskrivning av upprorsskadorna och återstoden enligt den tidigare planen till inköp av ryska förbindelser av Finlands Bank. Med anledning av bankfullmäktiges förslag överlämnade regeringen, med återtagande av sin tidigare proposition, i ärendet till lantdagen en ny, den 3 juli dagtecknad proposition. (Senare lantdagen år 1917, regeringens proposition n:o 75).

Efter att hava redogjort för Finlands Banks ställning, uttalar regeringen i propositionen, att läget tedde sig sådant, „att kraftig hjälp från statens sida syntes vara av behovet påkallad”. För presterande av denna hjälp föreslog regeringen, att lantdagen måtte befullmäktiga regeringen att

„1) i finska statens namn och under dess garanti utgiva obligationer till ett värde av 350,000,000 mark, å vilka räntan utgör 4 $\frac{1}{2}$ % och den årliga annuiteten 6 % och vilka i likhet med de till desamma hörande kuponger äro fria från skatter och avgifter, som nu uppbäras eller framdeles kunna varda stadgade;

2) av sagda belopp utfärda obligationer till ett värde av högst 150,000,000 mark lydande även å utländskt mynt; samt

3) överlåta i punkt 1 och 2 nämnda obligationer till Finlands Bank på de villkor Regeringen närmare bestämmer.”

Av vilken art de villkor skulle vara, till vilka i 3) punkten hänvisas, fram-

går av följande ställe i propositionens motivering:

„Dessa obligationer skulle banken dock icke utan regeringens tillstånd få sälja till andra banker, inrättningar eller enskilda. Det måste jämväl anses rätt och billigt, att Finlands Bank, samtidigt som densamma av statsverket emottager ifrågavarande obligationer, förpliktas att, utan särskilt beslut av lantdagen, överföra till statsfonden en så stor del av dess vinstmedel som erfordras för ifrågavarande obligationslåns annuiter, varemot återstoden av vinstmedlen skall användas till förstärkande av bankens egna fonder.”

Här framställes sålunda första gången förslaget, att Finlands Bank skulle skyldigkännas att själv draga försorg om ränta och amortering å de obligationer, vilka skulle givas såsom understöd. Men samtidigt betraktades detta skyldigkännande, såsom av det föregående framgår, såsom en så stor börda, att såsom motvikt därtill Finlands Banks vinstmedel icke i övrigt skulle användas till statsändamål, utan borde de användas till stärkande av Finlands Banks ställning.

Av det föregående framgår jämväl, att avsikten icke vidare var att åt Finlands Bank, såsom tidigare hade planlagts, giva av allmänheten upplånade kontanta penningar, utan obligationer, till vilkas försäljning Finlands Bank finge skrida endast för såvitt denna försäljning icke skulle störa placeringen av statens egentliga lån. Detta förslag minskade effektiviteten av det understöd, som skulle givas åt Finlands Bank, och innebar därjämte, i den mån Finlands Bank själv erlade annuiteterna, en minskning av statens faktiska uppoffring till tryckningskostnaderna för obligationerna.

I sitt med anledning av propositionen avgivna, den 11 juli 1918 dagtecknade betänkande (Senare lantdagen år 1917,

statsutskottets betänkande n:o 20) omfattade statsutskottet regeringens förslag i övrigt, förutom att utskottet föreslog, att de villkor, på vilka obligationerna skulle givas åt Finlands Bank, skulle fastställas genom lantagens beslut. Utskottet föreslog, att 1) och 2) punkterna i klämman angående lånet skulle godkännas i enlighet med regeringens proposition, men åt 3) punkten föreslog utskottet följande lydelse:

„3) att överlåta i 1 och 2 punkterna nämnda obligationer till Finlands Bank på villkor, att Banken må försälja dem åt andra banker, inrättningar eller enskilda endast efter överenskommelse med regeringen, och att av Bankens vinstmedel en så stor del, som erfordras till ifrågavarande obligationers annuiter, utan särskilt beslut av lantdagen överföres till staten.”

Beträffande användningen av Finlands Banks vinstmedel till annuiter för obligationerna uttalade utskottet i motiveringen:

„Av propositionen framgår, att till de villkor, på vilka enligt regeringens åsikt de nu utgivna obligationerna skulle överlåtas till Finlands Bank, borde, förutom de ovan berörda, höra bestämmelsen, att Finlands Banks vinstmedel, utan särskilt beslut av lantdagen, borde överföras till staten till så stor del, som erfordras för dessa obligationers ränta och amortering, medan åter resten av vinstmedlen borde användas till ökande av Bankens egna medel. I sistnämnt avseende torde det varken vara nödvändigt eller ens lämpligt att på förhand fatta något beslut. Däremot föreligger enligt utskottets mening intet hinder för, att i detta sammanhang förordnas, att den föreslagna överföringen ur Finlands Banks vinstmedel till staten skall äga rum.”

Vilken utskottets ståndpunkt var beträffande regeringens åsikt därom, att

Banken, såsom ersättning för Finlands Banks åläggande att själv bestrida anniteterna för lånet, själv finge använda den övriga delen av sina vinstmedel, framgår icke tydligt. Men det förefaller såsom utskottet ansett det vara självklart att, i anseende till Finlands Banks svåra ställning, dess vinstmedel skulle användas till Bankens stärkande, men att av formella skäl detta icke borde på förhand beslutas.

Beslutet om lånet godkändes av lantdagen i den av statsutskottet föreslagna formen den 17 juli 1918 och erhöll beslutet vederbörlig stadfästelse och kungjordes i författningssamlingen den 10 september. Närmare bestämmelser angående lånet utfärdades dock icke, ej heller blevo obligationerna tryckta, utan ersattes de tillsviðare av ett till Finlands Bank överlämnat interimsbevis.

3. Ändring av bestämmelserna angående lånet.

Såsom av det ovanstående framgår, innebar ifrågavarande understödsplan icke någon finansiell uppoffring för staten. För Finlands Bank var betydelsen av understödet även endast av bokföringsnatur: de erhållna obligationerna fyllde i Finlands Banks bilans en del av den brist, som i Finlands Banks tillgångar uppkommit genom rubelvalutornas och ryska rikets valutaförbindelsers värdeminskning samt genom upprorsskadorna. För att det understöd, som uti ifrågavarande form givits Finlands Bank, faktiskt skulle stärkt Bankens ställning, hade obligationerna bort överlåtas åt Finlands Bank utan skyldighet för densamma att själv erlægga räntor och amorteringsavgifter, varförutom lånevillkoren med avseende å ränta m. m. bort vara sådana, att möjlighet skulle

förefunnits att placera obligationerna hos allmänheten.

För att få till stånd förbättring i detta avseende hemställde bankfullmäktige, på initiativ av direktionen för Finlands Bank, den 20 januari 1919 hos regeringen, att till lantdagen måtte avlåtas proposition angående ändring av lånevillkoren. Utom obligationernas ställande enbart å finskt mynt och förhöjning av deras räntebelopp, avsåg bankfullmäktiges förslag upphävandet av den bestämmelse, enligt vilken ett belopp, motsvarande anniteterna för lånet, av Finlands Banks vinstmedel årligen skulle överföras till staten.

Vid det regeringen i ärendet avlät en proposition, dagtecknad den 8 februari 1919 (Lantdagen år 1919, regeringens proposition n:o 43), omfattade regeringen i huvudsak bankfullmäktiges framställning, men ville förbehålla regeringen rätten att besluta, när det nya tillvägagångssättet skulle träda i kraft.

Regeringen uttalade i motiveringen till propositionen följande:

„Bankfullmäktige hava vidare hemställt om upphävande av föreskriften, att av Bankens vinstmedel en så stor del, som erfordras till lånets anniteter, skall överlämnas till staten, samt att staten måtte åtaga sig att definitivt ansvara för dessa. Ehuru ett genomförande av detta förslag för statsverket kommer att gestalta sig mycket betungande, anser sig regeringen kunna understöda förslaget i den form, att regeringen berättigades att bifalla till förslaget då regeringen finner detta möjligt.”

På dessa grunder föreslog regeringen, att lånevillkoren skulle ändras sålunda,

„att regeringen bemyndigas att, då sådant befinnes möjligt, överlåta ifrågavarande obligationer med full äganderätt till Finlands Bank.”

Statsutskottet intog dock i ärendet en annan ståndpunkt (Lantdagen år 1918, statsutskottets betänkande n:o 18). I sitt betänkande uttalade utskottet nämligen:

„I den skrivelse, som givit anledning till regeringens proposition, hava bankfullmäktige bland annat föreslagit, att Finlands Banks vinstmedel icke behövde användas till ifrågavarande obligationers annuiteter. I propositionen understödes detta förslag såtillvida, att regeringen borde berättigas att bifalla därtill, då den finner detta möjligt.

Enligt utskottets mening kunde bankfullmäktiges nämnda förslag utan vidare villkor godkännas. Ur synpunkten av det allmänna intresset har den omständigheten icke stor betydelse, huruvida dessa annuiteter falla Finlands Bank eller staten till last. Till förmån för att staten skulle ansvara för desamma kan dock anföras, att det icke vore önskvärt att ordna denna sak på ett sätt, varav följden kunde bliva att Finlands Banks rörelse under åratals framåt icke skulle visa sig medföra någon vinst.

I övriga delar har utskottet icke haft något i sak att anmärka mot propositionen.”

I överensstämmelse med denna ståndpunkt har i utskottets förslag till lantdagens beslut uteslutits den ovan återgivna delen av klämmarna i regeringens proposition, vilken del gäller obligationernas överlämnande till Finlands Bank med full äganderätt först sedan regeringen finner detta möjligt. Utskottets förslag till lantdagens beslut innehöll endast följande:

„att, med ändring av sitt den 17 juli 1918 fattade beslut, bemyndiga Regeringen att till stärkande av Finlands Banks ställning,

1) i finska statens namn och på dess ansvar till ett belopp av 350,000,000 mark ut-

färda å finskt mynt lydande obligationer, vilkas ränta må kunna bestämmas ända till 6 % och annuiteten till 6 1/2 %; vilka jämte kuponger äro fria från skatter och avgifter, som för obligationer och kuponger skola erläggas, och vilka staten efter fem år är berättigad att konvertera; samt

2) överlåta dessa obligationer åt Finlands Bank med villkor, att Banken äger rätt att försälja dem åt andra banker, inrättningar och enskilda personer endast efter därom med Regeringen träffad överenskommelse.”

Detta utskottets förslag godkände lantdagen den 25 februari 1919 oförändrat. Genom detta sitt beslut upphävde lantdagen således den i lånevillkoren dittills ingångna bestämmelsen, enligt vilken ur Finlands Banks vinstmedel ett belopp, motsvarande annuiteterna, utan lantdagens särskilda beslut skulle överföras till staten. Att ur beslutet orden „med full äganderätt” uteslötos, var naturligtvis en följd enbart därav, att dessa ord icke ansågos fullt riktiga, då obligationernas försäljning skulle bliva beroende av en särskilt avslutad överenskommelse.

Lantdagens ändrade beslut erhöll behörig stadfästelse den 14 november 1919. Enligt amorteringsplanen skulle ränta för ifrågavarande obligationer första gången erläggas år 1920.

Lantdagens ovanrelaterade ändrade beslut upphävde naturligtvis icke den i 5 § av Finlands Banks reglemente ingående bestämmelsen, enligt vilken riksdagen äger rätt att till allmänna statsändamål använda vad av Finlands Banks vinstmedel återstår, sedan överföringarna till fonderna blivit reglementsenligt verkställda. Sålunda äger staten möjlighet att genom riksdagens varje gång fattade beslut fortfarande erlägga annuiteterna för ifrågavarande obligationer med ur Finlands Banks vinst anvisade

medel. Denna möjlighet har riksdagen även tillgodogjort sig åren 1920—1922. Ur Finlands Banks vinstmedel har riksdagen under omförmälda år tagit ett belopp, motsvarande räntan å ifrågakvande obligationer. Således har staten härintills icke offrat några medel på understödande av Finlands Banks ställning. Tvärtom har Finlands Bank finansiellt understött staten förutom genom lån även därigenom, att riksdagen åren 1920—1921, utom till ovan nämnda räntor, för olika statsändamål av Finlands Banks vinstmedel använt sammanlagt 28.4 milj. mark. Regeringens år 1918 uttalade uppfattning, att Finlands Banks vinstmedel i allmänhet icke borde användas till allmänna statsändamål, har sålunda icke förverkligats.

4. Användningen av Finlands Banks vinstmedel till reglering av statsförslaget för år 1923.

Medelst skrivelse av den 23 sistlidne oktober hava bankfullmäktige anhållit om bankutskottets åtgärd därhän, att Finlands Banks vinstmedel icke måtte användas till reglering av statsförslaget för år 1923. Denna sin framställning motiverade bankfullmäktige på följande sätt:

I regeringens förslag till statsförslag för år 1923 har som extraordinarie inkomst upptagits 22,750,000 mark av Finlands Banks vinstmedel eller samma belopp, som staten har att erlægga till Finlands Bank såsom årlig betalning för de obligationer om sammanlagt 350 miljoner mark, vilka staten lämnat Finlands Bank för stärkande av dess ställning. Av statsförslaget framgår ej, lika litet som av den ärtill fogade redogörelsen, huruvida avsikten är att taga nämnda summa ur Fin-

lands Banks oanvända vinstmedel eller ur den emotsedda vinsten för innevarande år. I intetdera fallet borde denna överföring nu äga rum.

Beträffande den föreslagna användningen av den vinst, som motses för detta år, hava bankfullmäktige redan den 7 oktober senaste år i skrivelse till bankutskottet framhållit, att ett dylikt förfaringssätt, som innebär fattande av beslut om användande av bankens årsvinst, innan räkenskapsåret avslutats, bokslutet uppgjorts och förefintligheten samt beloppet av årsvinsten konstaterats, bör anses vara såväl formlöst som i sak oriktigt. Denna gång vore det så mycket nödvändigare att avstå från ett dylikt förfarande, som, på sätt nedan framhålles, det är ovisst, i vilken mån Finlands Banks bokslut för innevarande år kommer att uppvisa vinst.

Men den föreslagna överföringen till statskassan borde icke heller ske ur Finlands Banks återstående vinstmedel för senaste år.

Bankfullmäktige hava redan i sin berättelse för år 1921 föreslagit, att dessa medel, 48,944,257 mark 27 penni, skulle reserveras för att användas enligt bankfullmäktiges prövning för stabilisering av finska markens värde. Det vore av den största vikt, att detta förslag, som ännu icke behandlats av riksdagen, godkännes. Förutom vad bankfullmäktige tidigare framhållit, kan det vara skäl att i detta samband ännu fästa uppmärksamheten vid följande sakförhållanden.

För att kunna fullfölja sin uppgift, vilken enligt reglementet framför allt är att upprätthålla stadga och säkerhet i landets penningväsende, bör Finlands Bank kunna förfoga över tillräckliga reserver av utländska valutor, med vilka banken, sedan övriga förutsättningar för ett stabilt penningvärde uppnåtts, kan förhindra de fluk-

tuationer i kurserna för den finska valutatan, vilka annars kunna förorsakas av tillfälliga störingar i förhållandet mellan tillgång och efterfrågan på utländsk valuta. I avsikt att åt Finlands Bank anskaffa nödig valuta bemyndigade riksdagen senaste vår regeringen att upptaga ett utländskt statslån. Då regeringen likväl icke fann det möjligt att upptaga lånet på de villkor, under vilka det samma senaste juli månad erbjöds, erhöles på denna väg icke den nödiga valutareserven. Denna höst har däremot exportöverskottet för vår utrikeshandel gjort det möjligt för Finlands Bank att samla valuta genom att inköpa exportvalutor. Exportöverskottet och den även av andra orsaker ökade valutatillgången har dock samtidigt vecka efter vecka medfört en sänkning av de utländska valutornas kurser. För att den finska valutatan skulle kunna ernå ett stabilt utländskt värde, har även en sänkning av de utländska valutornas kurser varit nödvändig. Annars hade icke, då finska mark utomlands undervärderats, jämvikt uppnåtts annat än med en ny inflation med alla dess skadliga verkningar. Men följden av stegringen av kursen på finska mark har varit, att Finlands Bank blivit tvungen att samla valuta genom att erlægga högre pris än de, till vilka den vid bokslutet kan bokföras.

Ovan hava bankfullmäktige försökt påvisa, att det allmännas fördel och bästa — vilket i detta fall påkallade anskaffandet av ett för stabiliseringen av den finska valutatan nödvändigt valutabelopp då härtill erbjöds ett tillfälle, för vars upprepande i samma utsträckning inga garantier finnas — kräft, att Finlands Bank påtager sig härav föranledda förluster. Ty det kan icke vara riktigt, att Finlands Bank i någon del av sin verksamhet finge för befrämjande av sina

privatekonomiska intressen förbise det allmännas krav.

För täckande av ifrågavarande förluster måste Finlands Bank disponera över tillräckliga medel. Med anledning härav har det ansetts nödvändigt, att den del av fjolårets vinstmedel, som ännu är odisponerad, i enlighet med bankfullmäktiges ovannämnda förslag kvarlämnas till bankens disposition.

Men även om detta förslag godkännes, förblir det dock ovisst, i vilken mån Finlands Banks rörelse under innevarande år kommer att medföra vinst. Det bör nämligen ännu beaktas, att banken icke ansett sig kunna av staten fordra ersättning för det belopp, med vilket ryska statskassans skuldförbindelser (de s. k. valutaobligationerna) äro införda i bankens böcker, utan har banken av dessa nödgats avskriva 19,941,271 mark 86 penni, vilket belopp måste täckas med dess vinstmedel.

Slutligen hänvisa bankfullmäktige till lantdagens ovanrelaterade beslut av den 25 februari 1919 samt framhålla, att därur framgår, att avsikten icke varit att åtminstone i allmänhet lämna Finlands Bank utan ersättning för annuiteterna å de till dess stärkande utgivna obligationerna.

Med omfattande av bankfullmäktiges uppfattning meddelade bankutskottet i sitt på anhållan av statsutskottet avgivna utlåtande angående användningen av Finlands Banks vinstmedel till reglering av statsförslaget för år 1923, att utskottet icke ansett möjligt att förorda användningen av Finlands Banks vinstmedel för ifrågavarande ändamål.

I motsats till vad de riksdagens organ, vilka närmast äga övervaka Finlands Banks förvaltning, bankfullmäktige och bankutskottet, ansett nödigt, eller att Finlands Bank av staten såsom verklig betalning skulle erhålla annuiteterna

för ovannämnda obligationer, har statsutskottet i sitt den 30 sistlidne november avgivna betänkande med anledning av regeringens proposition angående statsförslaget (Statsutskottets betänkande n:o 8) föreslagit, att ett annuiteterna motsvarande belopp, 22,750,000 mark, skulle upptagas såsom extraordinarie inkomst ur Finlands Banks vinstmedel.

5. Statsutskottets vilseledande redogörelse för bestämmelserna angående lånet.

Ytterligare uttalade statsutskottet i betänkandet (sidd. 57—58) den mening, att „Finlands Bank icke fritagits från skyldigheten att ansvara för ränta och amortering av de till densamma överlättna obligationerna”. Efter att hava anfört detta fortsätter utskottet:

„Emedan den åsikt dock gjorts gällande, att staten vore skyldig att till banken erlægga årliga räntor och amorteringar för dessa obligationer, och då stöd härtill erhållits av det sätt, som iakttagits vid antecknande i statsförslaget av annuiteterna för ifrågavarande obligationer och den till ersättning för desamma upptagna extraordinarie inkomsten, är det enligt utskottets mening riktigtast, att anteckningen i extraordinarie inkomststaten ändras sålunda, att därur tydligt framgår, att Finlands Bank är skyldig att ansvara för här avsedda annuiteter.”

Påståendet, att Finlands Bank icke skulle fritagits från skyldigheten att ansvara för ränta och amortering å de till densamma överlättna obligationerna, motiverar utskottet på följande sätt:

Efter att hava redogjort för riksdagens ovan återgivna beslut av den 17 juli 1918 fortsätter utskottet:

„I en till lantdagen den 8 februari 1919 avlåten proposition föreslog regeringen, att lantdagen med ändring av sitt ovannämnda beslut skulle bestämma räntan å omförmälda obligationer till högst 6 % och annuiteten till 6 1/2 % samt, då sådant befinnes möjligt, överlåta ifrågavarande obligationer med full äganderätt till Finlands Bank. Lantdagen godkände den 25 i sagda februari månad omförmälda proposition, för såvitt angick ränta och annuiteter, men biföll icke till att överlåta obligationerna till banken med full äganderätt, utan förnyade det tidigare åt regeringen givna bemyndigandet att överlåta dem åt Finlands Bank på tidigare nämnda villkor med avseende å deras försäljning. Detta beslut är fortfarande gällande, vadan Finlands Bank således icke fritagits från skyldigheten att ansvara för ränta och amortering av de till densamma överlättna obligationerna.”

Redan det, som ovan anförts angående ifrågavarande ändringsbeslut av den 25 februari 1919, utvisar, att den av statsutskottet nu anförda åsikten om Finlands Banks ansvarsskyldighet är uppenbart oriktig. Då lantdagen genom omförmälda beslut meddelade, att den ändrat de tidigare uppställda villkoren, innebar detta, att lantdagen i stället för de sistnämnda godkänt nya sådana. I överensstämmelse härmed upphäves jämväl uttryckligen i ingressen till den av Republikens President den 14 november 1919 utfärdade förordningen Innehavarens av Högsta makten tidigare beslut angående detta understöd av den 10 september 1918. Emedan i de nya bestämmelserna icke ingick någon skyldighet för Finlands Bank att ansvara för ränta och amortering å ifrågavarande obligationer, är det klart, att någon sådan skyldighet icke föreligger. Fullt tydligt framgår detta jämväl ur

statsutskottets vid 1918 års lantdag betänkande, som jämte motiveringen till detsamma godkändes av lantdagen. I detta betänkande uttalade utskottet såsom sin mening, att något sådant villkor, som skulle skyldiggöra Finlands Bank att själv draga försorg om ifrågavarande annuiteter, icke borde införas i bestämmelserna angående lånet.

I sitt betänkande angående Finlands Banks vinstmedel har statsutskottet vid innevarande års riksdag således icke allenast i sak lämnat utan beaktande vad de riksdagens organ, vilka stå närmast Finlands Bank, ansett det allmännas fördel fördrå, utan dessutom även uppenbart felaktigt tolkat riksdagens tidigare beslut.

Av det föregående följer, att riksdagen icke kan godkänna statsutskottets

ovanrelaterade förslag med mindre än att riksdagen i behörig ordning upphäver sitt tidigare i ärendet fattade beslut. Ett sådant steg åter skulle vara synnerligen ödesdigert. Finlands Bank kan näppeligen bland sina tillgångar upptaga obligationer, för vilkas ränta och amortering banken själv skulle stå i ansvar. Vill man undvika att skada de viktigaste allmänna intressen, är den enda möjligheten att förfara såsom hittills, d. v. s. sålunda, att staten ansvarar för erläggandet av räntor och amortering för ifrågavarande lån och att ur Finlands Banks vinstmedel, för såvitt vinst föreligger och en sådan åtgärd prövas vara överensstämmande med allmän fördel, ett motsvarande belopp användes för statsändamål.